

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО

Розглядаються проблемні питання встановленої чинним КПК України процедури допиту підозрюваного. Звертається увага на те, що в КПК України реалізовано процедуру допиту підозрюваного, яка притаманна доказовому праву країн англо-американської правової системи, що дає підстави говорити й про спільність проблем, пов'язаних з цим підходом. Наводяться дані досліджень зарубіжних вчених щодо процедури допиту підозрюваного в країнах англосаксонського права, на основі яких надаються пропозиції для подальшого удосконалення національного кримінального процесуального законодавства.

Ключові слова: кримінальне судочинство, процедура допиту, показання підозрюваного.

Безносюк А. Н. Проблемы и перспективы совершенствования процедуры допроса подозреваемого

Рассматриваются проблемные вопросы процедуры допроса подозреваемого, установленной действующим УПК Украины. Обращается внимание на то, что в УПК Украины реализовано процедуру допроса подозреваемого, которая свойственна доказательному праву стран англо-американской правовой системы, что позволяет говорить и об общности проблем, связанных с этим подходом. Наводятся данные исследований зарубежных ученых, касающихся процедуры допроса подозреваемого в странах англосаксонского права, на основе которых выработаны предложения по дальнейшему совершенствованию национального уголовного процессуального законодательства.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, процедура допроса, показания подозреваемого.

Beznosyuk Andriy. Problems and prospects of improving the procedure for interrogation of a suspected

It is reviewed problematic issues of the procedure for interrogation of a suspected established by the current Code of Criminal Procedure of Ukraine. It is attracted to the fact that it is implemented the procedure for interrogation of a suspected in the Code of Criminal Procedure of Ukraine, which is characteristic for the evidence law of the Anglo-American legal system, what allows to speak about the generality of the problems associated with this approach. It is cites the data of research of foreign scientists concerning the procedure for interrogation of a suspected in the countries of Anglo-Saxon law, on the basis of which it is providing suggestions for improving of the national criminal procedure legislation.

Key words: criminal proceedings, the procedure for interrogation of a suspected, indications of a suspected.

Проведення допиту необхідно розглядати як дотримання процесуальної форми для показань підозрюваного, тобто як елемент форми. У ст. 86 КПК України говориться про недопустимість використання при прийнятті процесуальних рішень фактичних даних, що отримані органом досудового розслідування в непередбаченому процесуальним законом порядку чи з його порушенням. Разом з тим аналіз норм кримінального процесуального

закону, які регламентують допит, показує, що фактично у них закріплені організаційні та етичні вимоги до провадження цієї слідчої (розшукової) дії, а не порядок (процедура) її перебігу (за виключенням, хіба що, одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях). Варто звернути увагу на схожість у цьому з англосаксонським доказовим правом, що дає підстави говорити й про спільність проблем, пов'язаних з таким підходом.

Як зазначає Н. В. Ткачова, в Англії відсутнє так зване попереднє слідство, тобто немає суворої регламентації дій державних органів зі збирання доказів. Відтак, якщо процедура не врегульована, то її не можливо порушити¹. На підтвердження справедливості такого висновку наведемо дані деяких досліджень поліцейської практики провадження допитів у країнах, де панує англосаксонська модель права.

Так, групою учених Б. Снуком, К. Лютером, Х. Квінленом (Канада) та Р. Мілен (Велика Британія), було досліджено 80 стенограм допитів підозрюваних, що проводились канадськими поліцейськими у період з 1999 до 2008². Ними було встановлено які типи запитань найчастіше ставились допитуваному, об'єм відповідей на кожний з них, співвідношення між тим, як довго під час допиту говорили слідчий та підозрюваний, і чи пропонувалось останньому дати показання у формі вільної розповіді. Усі запитання, які ставились підозрюваному, дослідники розподіляли за такими групами:

1) відкриті, тобто ті, за допомогою яких допитуваному забезпечується можливість вільної розповіді про відомі йому обставини справи. Ці питання передбачають широке коло відповідей і, як правило, починаються зі слів: “скажіть”, “поясніть” або “опишіть”. Наприклад, “Розкажіть мені про суперечку з вашою дружиною”, що являє собою відкрите питання;

2) зондуючі – мають тенденцію генерувати відповіді дещо меншого об'єму порівняно з тими, які обумовлені відкритими питаннями. Зазвичай вони починаються словами: “хто”, “що”, “чому”, “де”, “коли” або “як”. Прикладом зондуючого питання буде: “Якою частиною тіла потерпіла контактувала з поверхнею землі при падінні?”;

3) закриті – це запитання обмежені і допускають або правильну, або помилкову відповідь, тобто “так” чи “ні”. Прикладом такого питання буде: “Ваше обличчя під час нападу було приховане?”;

4) навідні – тип питань, у формулюванні яких вже міститься бажана відповідь. Наприклад, питання “Ви вжили спиртне, чи не так?” є ведучим;

5) примусового вибору – тип питання, що передбачає обмежену кількість можливих відповідей. Наприклад, “Ви вдарили чи штовхнули потерпілу?” буде прикладом питання примусового вибору;

6) судження / заява – включає в себе судження або заяву особи, яка допитує. Наприклад, “Я думаю, що цей злочин вчинили Ви” буде класифікуватися як судження / заява;

7) кратні – такі, що складаються з кількох питань, які, в свою чергу, ставляться без паузи, не даючи можливості допитуваному відповісти на

кожне із них. Прикладом цього може бути: “Як Ви туди потрапили? Що Ви робили всередині? Коли ви вперше вирішили вкрати автомобіль?”;

8) повторні (контрольні) – питання, покликані отримати від допитуваного відповідь на ті запитання, що ставились йому на початку допиту та на які він вже відповідав;

9) пояснювальні (уточнюючі) – тип питань, що передбачають повторення особою, яка провадить допит, того, що сказав допитуваний, але формулюючи його у вигляді питання. Прикладом такого питання буде: Допитуваний: “У цей період часу я знаходився вдома.” Слідчий: “Добре, тож у період часу з 20.00 до 22.00 того дня Ви знаходились за вказаною Вами адресою?” Допитуваний: “Так, правильно.”

Результати дослідження показали, що лише в 11 випадках під час допиту підозрюваному була надана можливість повідомити про відомі йому обставини справи у формі вільної розповіді, з них у 10 – на початку слідчої дії. Об’єм же інформації, отриманої від допитуваного під час вільної розповіді, в середньому у 24 рази був більшим ніж при постановці різних типів запитань, за виключенням відкритих. Тривалість вільної розповіді складала близько 10 % від загальної тривалості усіх відповідей допитуваного, у той час як тривалість відповідей на інші типи питань становила лише близько 1 %.

Всього під час допиту ставилось в середньому близько 97 питань, з них закриті становили 39, 98 %, зондуючі – 29, 26 %, пояснювальні (уточнюючі) – 8, 07 %, судження/заяви – 7, 40 %, кратні – 5, 65 %, повторні – 3, 15 %, примусового вибору – на 2, 84 %, навідні запитання – 2,78 % та відкриті – 0, 95 %. Постановка ж відкритих запитань призводила до отримання від допитуваного в середньому у 6 разів більше інформації ніж було отримано при навідних питаннях та у 9 разів більше ніж при закритих. Разом з тим, 49 допитів (61, 25 %) взагалі були проведені без використання відкритих запитань.

У всіх випадках особи, які проводили допит, ставили питання безсистемно, хаотично. Під час провадження 47 допитів (58, 75 %) слідчі говорили більше допитуваного.

Отримані дані у значній мірі підтвердили результати аналогічних досліджень, що проводились у США, на що вчені зауважили, що така практика поліцейських допитів в обох країнах зумовлена традиційною культурою отримання від підозрюваного зізнання.

Угода про визнання вини є домінуючим інститутом кримінального процесу в США, до того ж не елементом, що доповнює систему кримінального правосуддя, а фактично цією системою³. Частка кримінальних справ, що вирішується за результатами укладення угоди між обвинуваченим і стороною обвинувачення, там сягає близько 95 %⁴. В Україні за даними моніторингового звіту реалізації нового КПК України у 2013 році, проведеного Центром політико-правових реформ, кількість угод про визнання винуватості склала 8 % від загальної кількості проваджень, надісланих до

суду (або 1030 таких угод на місяць протягом 8 місяців 2013 року). Як зазначають автори звіту, наведені статистичні дані свідчать про те, що кількість спрощених проваджень в Україні перебуває на допустимому рівні, і що таке нововведення не перетворило систему на “конвеєр зі створення обвинувальних вироків”⁵. Але цей висновок, на нашу думку, є не зовсім коректним принаймні з двох причин. По-перше, через значний вплив на правозастосовчу діяльність вітчизняних правоохоронних органів багатолітньої практики, сформованої в умовах дії КПК України 1960 року. По-друге, у чинному кримінальному процесуальному законодавстві існують усі передумови для того, щоб кількість таких проваджень зростала, зокрема цьому сприяє й відсутність чіткої регламентації процедури допиту підозрюваного, що надає органам розслідування можливість зловживань з метою отримання від особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, визнання винуватості.

Отже, повертаючись до результатів наведених досліджень, відмітимо, що відсутність гарантій вільного викладу підозрюваним своїх показань не виключає того, що під час допиту останній вимушений буде давати відповіді тільки на ті запитання, які цікавитимуть орган розслідування. Тому в законі необхідно передбачити такий порядок провадження допиту, який би забезпечував можливість підозрюваному першочергово виразити своє ставлення до висунутої проти нього підозри і дати з приводу неї ті показання, які вважає необхідними. Як слушно зазначив М. С. Строгович, такий порядок забезпечить повноту і гарантуватиме право давати показання та пояснення⁶.

Крім того, доцільно було б запровадити в українському судочинстві обов’язковість відеозапису під час провадження допиту. Саме ця обставина слугувала б гарантією об’єктивності, неупередженості, тактовності учасників під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії і усунула б будь-яку можливість перекручення фактів та застосування однією зі сторін фізичного або ж психологічного насильства. А для полегшення оперування здобутими під час допиту доказами, вважаємо, що до протоколу слідчої (розшукової) дії, окрім технічного носія, на який фіксувався допит, необхідно додавати й його точну стенограму.

Варто зазначити, що із законодавчою ініціативою про запровадження порядку проведення допиту, що передбачає обов’язкове його фіксування (аудіо чи відео), виступила народний депутат Т. Я. Шлюз, яка внесла проект Закону про внесення змін до КПК України (щодо проведення допиту), зареєстрований 29.07.2013 за № 30377. У пояснювальній записці автор законопроекту обґрунтувала необхідність таких змін зокрема тим, що це: 1) спонукатиме усіх учасників до максимальної правдивості надання свідчень та дотримання процедурних вимог закону під час його проведення; 2) унеможливить здійснення підміни відзнятих відеоматеріалів як під час слідства так і в подальшому.

На основі цих та інших доводів робиться висновок про те, що запропонована форма фіксування допиту безумовно сприятиме підвищенню якості формування доказової бази під час розслідування кримінальних справ.

На справедливість такого висновку можна навести результати анкетування слідчих ОВС України, під час якого 54, 6 % опитаних повідомили, що випадки зміни показань чи відмови від них осіб, які раніше були допитані із застосуванням відеозапису, їм не відомі, а 39,5 % з них вказали, що такі випадки поодинокі.

Пропозиція парламентаря також отримала схвальні відгуки й від практикуючих адвокатів. Так, Д. В. Бугай вказує, що прийняття проекту в цілому позитивно вплине на проведення розслідування в кримінальних провадженнях. Зокрема, для захисту прав свідків та підозрюваних це виявиться в такому: особа зможе відмовитися відповідати на будь-які запитання слідчого без проведення відеозапису допиту; слідчий під час проведення допиту не зможе чинити тиск (як моральний, так і фізичний) на допитувану особу; при внесенні відповідей до протоколу слідчий втратить можливість “перекручувати” показання свідка або підозрюваного; для встановлення суті будь-якого показання слідчий суддя зможе переглянути відеозапис для уникнення неоднозначного трактування показань, викладених у протоколі допиту.

На думку С. О. Гребенюка, зазначене нововведення значно ускладнить можливість маніпулювання показаннями підозрюваного, свідків, можливість застосування психологічного тиску при допиті, ускладнить проведення надмірно тривалих і виснажливих допитів, спрямованих на зламання волі особи, тощо⁸.

Заслугує на увагу дослідження американських вчених С. Кассіна, Дж. Кюкки, В. Лавсона та Дж. Декарла, проведене з метою встановлення характеру впливу відеозапису на процес отримання показань від підозрюваних⁹.

В основу дослідження покладено експеримент, у якому прийняли участь 61 слідчий і стільки ж осіб, які виступили в ролі підозрюваних. Відповідно до експерименту спочатку було імітовано вчинення злочину – крадіжки, при цьому половина з числа осіб, які в подальшому були допитані з приводу підозри, дійсно за умовами експерименту витягли з переданого їм гаманця гроші, тобто вчинили дії, що становлять об’єктивну сторону даного складу злочину, а інша – ні. В подальшому кожному із слідчих, які приймали участь в експерименті, була представлена одна із зазначених осіб і повідомлено, що остання була затримана через підозру неподалік від місця злочину. Однак лише половині з усіх слідчих було вказано на те, що під час допиту буде здійснюватись відеозапис, іншим про це відомо не було. Потім за допомогою отриманих відеозаписів було здійснено порівняльний аналіз тактик допитів, які були застосовані цими слідчими, та проведено анкетування кожного учасника експерименту з приводу того, як особисто ними був сприйнятий перебіг слідчої дії.

Як показало вивчення відеозаписів допитів, тактика протистояння, яка передбачає застосування агресивних конфронтаційних методів досягнення зізнання підозрюваного (таких як: звинувачення допитуваного у брехні, створення атмосфери недовіри, пряме звинувачення у вчиненні злочину, переривання відповіді допитуваного тощо) і являється основною для сучасного американського допиту, була застосована слідчими у 65 % допитів підозрюваних. Слідчі, яким не було відомо про застосування під час допиту відеозапису, використали цю тактику приблизно у рівній мірі як відносно винних, так і щодо невинних підозрюваних (у 67 % та 73 % випадків відповідно). Натомість слідчі, які були поінформовані про ведення відеозапису, рідше застосовували її до невинних підозрюваних і частіше до винних (у 40 % проти 80 % випадків відповідно). З огляду на це, дослідники відмітили, що слідчі другої групи були більш точнішими у своїх висновках щодо винуватості підозрюваних (у 62 % випадків) ніж ті, які представляли першу групу (у 35 % випадків).

В залежності від того, відкрито чи приховано проводився відеозапис допиту, різнились й оцінки, які дали учасники експерименту, щодо зусиль, які докладали слідчі для отримання від допитуваних зізнання. Так, якщо слідчі, які знали про застосування відеозапису, та особи, яких вони допитували, у своїх оцінках не мали розбіжностей, то в оцінках іншої групи учасників навпаки – слідчі оцінили свої дії менш критично, ніж їх сприйняли допитані.

Таким чином, наведені результати експерименту дають підстави зробити висновок про те, що застосування відеозапису під час допиту має позитивний вплив на процес отримання показань, зокрема сприяє відповідальнішому ставленню слідчих до цієї процесуальної дії. Разом з тим викликає стурбованість широке використання слідчими під час допиту підозрюваних прийомів та методів, які, на нашу думку, є вкрай небезпечними для правосуддя, водночас, з формальної точки зору, знаходяться у законній площині. До найбільш небезпечних відносимо блеф (допущений слідчими у 86,67 % допитів) та пред'явлення фальшивих доказів (у 71,67 %).

Відповідно до ст. 87 КПК України недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, зокрема катування, жорстокого, нелюдського або такого що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження. Однак щодо отримання доказів шляхом обману у вітчизняному кримінальному процесуальному законі, як і в американському законодавстві, заборони відсутні.

Досліджуючи цю проблематику, американські вчені С. Кассін та К. Кейчел провели експеримент, який полягав у безпідставних звинуваченнях студентів у поломці персонального комп'ютера через використання клавіші, яку натискати їм до цього заборонив викладач. За умовами експерименту у половині випадків для отримання зізнання від студента, якого безпідставно звинувачували у пошкодженні комп'ютера, одна із студенток цієї групи неправдиво вказувала, що ніби була очевидцем того, як той

натиснув на заборонену клавішу. Цей фактор призвів до збільшення кількості зізнань студентів у тих діях, які вони не вчиняли, з 48 % до 94 %¹⁰.

Отож, ці дані, незважаючи на деяку їх відносність, є досить переконливим аргументом для доповнення українського кримінального процесуального законодавства нормами, які б забороняли отримувати показання внаслідок обману.

Важливо, що у Великій Британії відмовитись від застосування під час допиту підозрюваних так званих тактик “психологічного маніпулювання” на користь тактики “злагоди” (PEACE). При цьому, як показали спостереження, суттєво це не вплинуло на ефективність допиту як способу збирання доказів¹¹.

Учені С. Соукара (Греція), Р. Булл, А. Врей, М. Тернер та Дж. Черрімен (Велика Британія), спільно провівши дослідження стенограм допитів підозрюваних, проведених поліцією Англії та Уельсу, виявили, що слідчі дотримуються такої тактичної комбінації, яка передбачає отримання спочатку відповіді допитуваного на відкрите запитання і лиш потім можливість постановки інших питань та пред’явлення доказів¹². Проте негативне ставлення викликає продовження практики використання поліцейськими під час допиту навідних питань, адже вони створюють потенційну можливість допитуваному вгадати “потрібну” відповідь, а за такої обставини про достовірність не може йти й мови.

Оцінка ефективності британської моделі допиту підозрюваного була б не повною без урахування того фактору, що допитуваний попереджається про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань. Це передбачено Законом Police and Criminal Evidence Act 1984 року, згідно з яким у разі, якщо підозрюваний погодився давати показання, він переводиться до розряду свідків і допитується за правилами допиту свідка¹³. Однак, на думку переважної більшості вітчизняних процесуалістів, така модель допиту підозрюваного є не припустимою. Так, Ю. М. Грошевий та С. М. Стахівський писали, що право давати неправдиві показання пов’язане з необхідністю забезпечити право на захист, яке, звичайно, є несумісним з обов’язком давати правдиві показання¹⁴. Тому дача завідомо неправдивих показань і відмова від дачі показань, зазначає Ю. М. Чорноус, є наслідком реалізації права на захист і не суперечить конституційним принципам кримінального процесу¹⁵. Але, на нашу думку, ця позиція науковців є досить спірною, адже, як зауважує М. В. Костін, дача обвинуваченим завідомо неправдивих показань не може розглядатися як допустимий спосіб його захисту, оскільки це не зумовлено його законним інтересом, суперечить публічним інтересам, інтересам правосуддя, не відповідає принципу рівності сторін¹⁶.

Дійсно, якщо право підозрюваного на захист пов’язувати з можливістю давати завідомо неправдиві показання, то в такому випадку вони перетворюються на засіб уникнення відповідальності, що є несумісним з поняттям законного інтересу. Останній же полягає у застосуванні норм закону відпо-

відно до завдань кримінального судочинства, з тим щоб винний був справедливо покараний, а невинуватий не був притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений.

Таким чином, законний інтерес підозрюваного узгоджений із завданнями кримінального процесуального судочинства і повинен бути відображений у нормах права та підлягає захисту за допомогою правових засобів. Але використання цих засобів для захисту незаконного інтересу є неприпустимим. Такі дії підозрюваного слід розглядати як зловживання правом. До них С. В. Романов, зокрема, відносить давання підозрюваним завідомо неправдивих показань, однак, незважаючи на це, науковець доводить неприйнятність застосування до підозрюваного будь-якої відповідальності. На його думку, формами запобігання зловживанням підозрюваним своїми правами виступають відмова у захисті інтересу, що відстоюється за допомогою такого зловживання, налагодження ефективної роботи правоохоронних органів; встановлення таких процедур, які позбавляють підозрюваного очікуваної вигоди від зловживання правом, водночас не обмежуючи останнього у здійсненні наданого йому права тощо¹⁷. Очевидно, що ці форми у національному кримінальному процесуальному законодавстві далекі від досконалості, що, на наш погляд, робить передчасним розгляд питання про запровадження кримінальної відповідальності підозрюваного за давання завідомо неправдивих показань, адже така міра впливу може виступати як останній аргумент, коли буде доведено, що інші механізми є не достатньо ефективними і не забезпечують баланс публічного та приватного інтересів у кримінальному судочинстві.

Іншою виглядає ситуація з можливістю застосування кримінальної відповідальності до підозрюваного за умисну обмову невинуватої особи. Вважаємо, що її запровадження можливе вже сьогодні. Як зазначають С. Х. Нафієв та А. Л. Васін, право на захист не є абсолютним і його здійснення не повинно порушувати права та свободи інших осіб. Прагнучи виправдати себе перед слідством та судом шляхом необґрунтованого перекладання вини на іншу особу, обвинувачений посягає на низку прав і свобод, гарантованих Конституцією та законами. У випадках використання незаконних методів захисту, пов'язаних із завідомо неправдивим обвинуваченням інших осіб у вчиненні злочину, обвинувачений підлягає за це кримінальній відповідальності¹⁸. Такої ж позиції дотримується й В. М. Тертишник, який пропонує у законі передбачити кримінальну відповідальність за обмову явно невинуватої у вчиненні злочину особи, обґрунтовуючи це тим, що останні дії можуть заподіяти суттєвої шкоди законним правам та інтересам громадян. Відповідальність за вчинення обмови явно невинуватої особи мають нести всі особи, які вчинили такі дії, незалежно від їх процесуального статусу¹⁹.

Також вимагає вирішення проблема реалізації закріпленого у ч. 3 ст. 42 КПК України права підозрюваного давати показання, яке поставлено в прями залежність від рішення сторони обвинувачення та суду. Адже відо-

ності щодо обставин у кримінальному провадженні, які відомі підозрюваному, можуть набути статусу доказів лише за умови, якщо вони надані під час допиту, право на провадження якого мають виключно офіційні суб'єкти кримінального провадження – уповноважені державні органи та посадові особи. Суб'єкти сторони захисту не наділені такими повноваженнями, у разі необхідності вони вправі лише ініціювати проведення слідчих (розшукових), у тому числі, негласних слідчих (розшукових) дій. Таке ініціювання здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, у задоволенні яких у разі відсутності відповідних підстав може бути відмовлено (ч. 3 ст. 93, ст. 220 КПК України). А тому вважаємо, що кримінальний процесуальний закон має обов'язково містити положення про негайний допит особи після повідомлення їй про підозру або затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Це дасть змогу якомога швидше перевірити показання підозрюваного, який може повідомити не тільки ті обставини, що цікавлять орган розслідування, а й надати по них пояснення, вказати на факти, що мають значення для його захисту. Крім того, негайний допит зменшуватиме ризик отримання неправдивих показань з пристосованими до них доказами.

Отже, як бачимо, у чинному КПК України до категорії “показання” законодавець підійшов формально, як до рядового правового інституту у кримінальному процесі, вклавши у нього виключно правовий зміст. Переконані, що процесуальна форма має містити у собі й тактичні прийоми розслідування, направлені на забезпечення достовірності показань підозрюваного. Закріплення ж тактичних прийомів у законодавстві не позбавляє їх криміналістичної сутності. У свою чергу вміле використання розроблених криміналістикою і заснованих на законі тактичних прийомів у значній мірі підвищить ефективність допиту як засобу отримання показань, у тому числі від підозрюваного.

1. *Ткачева Н.В.* Уголовное судопроизводство зарубежных государств / Ткачева Н.В. – Челябинск, 2006. – С. 27. 2. *Snook B.* Let 'em talk! A field study of police questioning practices of suspects and accused persons / B. Snook, K. Luther, H. Quinlan, R. Milne // *Criminal Justice and Behavior*, – 2012. – № 39 – Р. 1328–1339. 3. *Головка Л.В.* Альтернативи уголовному преследованию в современном праве / Головка Л.В. – СПб, 2002. – С. 152–53. 4. *Середа Г. П.* Особливості угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні / Г. П. Середа // *Вісник Національної академії прокуратури України*. – 2012. – №2. – С. 7. 5. *Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт)* / О. А. Банчук, І. О. Дмитрієва, З. М. Саїдова, М. І. Хавронюк. – К. : ФОП Москаленко О. М., 2013. – С. 5. 6. *Строгович М. С.* Курс советского уголовного процесса / Строгович М.С.: в 2 т. – М., 1968. – Т. 2. – С. 95. 7. *Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо проведення допиту), зареєстрований 29.07.2013 за № 3037 [Електронний веб-ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47983. 8. *Писарев О.* Чи допоможе запровадження відеозапису допитів підозрюваних та потерпілих захистити їхні права? [Електронний ресурс] / О. Писарев // *Закон і бізнес*. – 2013. – № 346 (1124). – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/39614-advokati_rozpovili_pro_te_chi_dopomozhe_videozapis_dopitiv_z.html. 9. *Kassin Saul M.* Does Video Recording*

Alter the Behavior of Police During Interrogation? A Mock Crime-and-Investigation Study / Saul M. Kassin, Jeff Kukucka, Victoria Z. Lawson and John DeCarlo // *Law and Human Behavior*. – 2014. – V. 38. – №1. – P. 73–83. **10.** *Kassin Saul M.* The Social Psychology of False Confessions: Compliance, Internalization, and Confabulation / Saul M. Kassin and Katherine L. Kiechel // *Psychological Science*. – 1996. – V. 7. – № 3. – P. 125–128. **11.** *Kassin Saul M.* Interviewing suspects: Practice, science, and future directions / Saul M. Kassin, Sara C. Appleby, Jennifer Torkildson Perillo // *Criminological Psychology*. – Legal Criminol Psychol, 2010. – V. 15. – №. 1. – P. 46–47. **12.** *Soukara S.* What really happens in police interviews of suspects? Tactics and confessions / S. Soukara, R. Bull, A. Vrij, M. Turner, J. Cherryman // *Psychology, Crime and Law*. – 2009. – V. 15. – №6. – P. 493–506. **13.** *Police and Criminal Evidence Act 1984.* (UK) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://police.homeoffice.gov.uk/operational-policing/powers-race-codes/race-code-intro/> **14.** *Грошевий Ю. М.* Докази і доказування у кримінальному процесі: науково-практичний посібник / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. – К. : КНТ, Видавець Фурса С. Я., 2006. – С. 176. **15.** *Чорноус Ю. М.* Реалізація принципу змагальності на досудовому слідстві: проблемні питання / Ю. М. Чорноус // *Право України*. – 2008. – №6. – С. 132. **16.** *Костін М. В.* Допустимість способів захисту для забезпечення його публічних та особистих інтересів / М. В. Костін // *Право України*. – 2006. – № 8. – С. 101. **17.** *Романов С. В.* Право підозрюваного и обвиняемого на защиту: пределы осуществления, возможность и последствия злоупотребления / С. В. Романов // *Вестник Московского университета*. – Серия 11. Право. – 2008. – №4. – С. 30–37. **18.** *Нафиев С. Х.* Право на защиту – не беспредельно / С. Х. Нафиев, А. Л. Васин // *Законность*. – М., 1999. – № 4. – С. 6. **19.** *Тертишник В. М.* Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.09 / В. М. Тертишник. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 19.

УДК 343.81

О. М. ЖУК

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЮРИДИЧНІ КАТЕГОРІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Розглядається соціально-правова природа ресоціалізації засуджених до позбавлення волі, соціальна та трудова реабілітація, взаємодія ресоціалізації, реабілітації та соціальної адаптації. Соціальна реабілітація осіб, які звільняються з місць позбавлення волі, являє собою двохетапний процес, який складається з їх підготовки до життя на волі та надання соціальної допомоги після звільнення. Основною метою соціальної реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, є відновлення у особистості суспільно корисних зв'язків, навичок, звичок, кваліфікацію та пристосування до життя в суспільстві.

Ключові слова: ресоціалізація, реабілітація, соціальна та трудова реабілітація, соціалізація, десоціалізація, пенітенціарна та постпенітенціарна ресоціалізація.

Жук Е. Н. Ресоциализация и реабилитация – как юридические категории уголовно-исполнительного права

Рассматривается социально-правовая природа ресоциализации осужденных к лишению свободы, социальная и трудовая реабилитация, взаимодействие ресоциализации

© ЖУК Олена Миколаївна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ